

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

До 90-річчя Ю.Г. Колосова

КИЇВ
Видавець Олег Філюк
2015

**ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

Кам'яна доба України

Випуск 16

До 90-річчя Ю.Г. Колосова

КИЇВ
Видавець Олег Філюк
2015

УДК 902(477)
ББК 63.4 (Укр)
К 18

**К 18 Кам'яна доба України: Збірка наукових статей. — Вип. 16. — Київ: Видавець Олег Філюк, 2015. — 250 с.
ISBN 978-617-7122-62-2**

Черговий 16 випуск періодичного видання «Кам'яна доба України» присвячено 90-річчю від дня народження відомого українського археолога, дослідника палеоліту Криму Ю.Г. Колосова. Містить статті та публікації з проблематики палеоліту, мезоліту, неоліту.

Розраховано на археологів, істориків та краєзнавців — усіх, кого цікавить первісна археологія.

УДК 902(477)
ББК 63.4 (Укр)

Затверджено до друку Вченою радою Інституту археології НАН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д.і.н., проф.	Залізник Л.Л. (головний редактор видання)
	Філюк О.В. (відповідальний редактор)
к.і.н., с.н.с.	Кухарчук Ю.В. (відповідальний секретар)
д.і.н., пр.н.с.	Степанчук В.М. (переклад резюме англ. м.)
д.і.н., чл.-кор.	Чабай В.П.
д.і.н., проф.	Гладких М.І.
д.і.н., проф.	Ситник О.С.
д.і.н.	Сапожников І.В.
д.і.н., проф.	Отрощенко В.В.
к.і.н., с.н.с.	Манько В.О.
к.і.н., с.н.с.	Кулаковська Л.В.

Науковий редактор випуску
доктор історичних наук, професор *Залізник Л.Л.*

Літературний редактор
кандидат історичних наук *Кухарчук Ю.В.*

Комп'ютерна верстка *Філюк О.В.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор історичних наук, професор *Гладилін В.М.*
доктор історичних наук, професор *Скорий С.А.*

Свідоцтво про державну реєстрацію засобів масової інформації КВ №8605 від 01.04.2004 Зареєстровано Вищою атестаційною комісією при Кабінеті Міністрів України як фахове видання в галузі археології.

ISBN 978-617-7122-62-2

© Інститут археології НАН України, 2015
© Видавець Олег Філюк, 2015

<i>Tseunov I.A.</i> THE DISCOVERY AND FIRST FIELD INVESTIGATIONS OF AMVROSIYIVKA UPPER PALEOLITHIC COMPLEX.....	150
<i>Гладилін В.М.</i> ВУЛКАНИ В ПАЛЕОЛІТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.....	156
<i>Gladilin V.M.</i> VOLCANOES IN THE PALAEOLITHIC OF TRANSCARPATHIAN UKRAINE.....	156
<i>Залізняка Л.Л., Переверзєв С.В.</i> СВІДЕРСЬКІ СТОЯНКИ В УРОЧИЩІ ПЕРЕВОЛОКИ ПОБЛИЗУ ОЗ. НОБЕЛЬ НА РІВНЕНЩИНІ.....	157
<i>Zaliznyak L.L., Pereverzev S.V.</i> SWIDRY CULTURE SITES IN PEREVOLOKY PLACE NEARBY NOBEL LAKE IN RIVNE REGION.....	157
<i>Шаміло Л.О.</i> ПОХОДЖЕННЯ НЕОЛІТУ В ФЕССАЛІЇ. (ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ НАРИС). 168	
<i>Shatilo L.A.</i> THE ORIGIN OF NEOLITHIC IN THESSALY. (HISTORIOGRAPHICAL ESSAY).....	168
<i>Гаскевич Д.Л.</i> НЕОЛІТИЧНІ ЗНАХІДКИ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЛАДИЖИН І У ЛІСОСТЕПОВОМУ ПОБУЖЖІ. (За матеріалами досліджень П.І. Хавлюка).....	181
<i>Gaskevych D.L.</i> NEOLITHIC LADYZHIN 1 SITE IN THE FOREST-STEPPE PART OF THE SOUTHERN BUH RIVER BASIN (Materials of snvestigations by P.i. Khavliuk)...	181
<i>Матвійшина Ж.М., Фоменко В.М., Товкайло М.Т., Дорошкевич С.П.</i> ПЕДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОШАРОВИХ ПАМ'ЯТОК ГАРД І ЛІДИНА БАЛКА У СТЕПОВОМУ ПОБУЖЖІ.....	190
<i>Matvyishina Zh.M., Fomenko V.M., Tovkaylo M.T., Doroshkevich S.P.</i> PAEDOLOGICAL STUDIES OF MULTILAYERED SITES GARD AND LIDYNA BALKA IN SOUTHERN BUG STEPPE REGION.....	190
<i>Шидловський П.С., Слесарєв Є.С.</i> ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕМ'ЯНОГО КОМПЛЕКСУ РАНЬОТРИПІЛЬСЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ БЕРНАШІВКА І.....	204
<i>Shidlovsky P.S., Slesarev Ye.S.</i> TECHNOLOGICAL PARTICULARITY OF FLINT COMPLEX FROM THE EARLY TRIPILYA BERNASHIVKA I SETTLEMENT.....	204
<i>Радомський І.С.</i> КАМ'ЯНИЙ ІНВЕНТАР З ПОСЕЛЕННЯ ОЖЕВЕ-ОСТРІВ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ 2013 р.	225
<i>Radomsky I.S.</i> STONE IMPLEMENTS FROM OZHEVE-ISLAND SETTLEMENT ACCORDING TO THE MATERIALS OF INVESTIGATIONS 2013.....	225
<i>Беленко М.М., Радієвська Т.М.</i> ПАЛЕОЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ТЕРИТОРІЇ ФРАНЦІЇ В АРХЕОЛОГІЧНІЙ ЗБІРЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРИЇ УКРАЇНИ	238
<i>Belenko M.M., Radievska T.M.</i> PALEOLITHIC MATERIALS FROM THE TERRITORY OF FRANCE IN ARCHEOLOGY COLLECTION OF NATIONAL MUSEUM OF HISTORY OF UKRAINE.....	238
<i>Гладких М.І., Шидловський П.С.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕСНЯНСЬКОГО ЗАГОНУ ПАЛЕОЛІТИЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ 1972 року	250
<i>Gladkikh M.I., Shidlovsky P.S.</i> DESNA REGION DETACHMENT PALEOLITHIC EXPEDITION 1972 RESEARCH.....	250

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕСНЯНСЬКОГО ЗАГОНУ ПАЛЕОЛІТИЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ 1972 року

DESNA REGION DETACHMENT PALEOLITHIC EXPEDITION 1972 RESEARCH

У статті публікуються матеріали, добуті під час проведення археологічної розвідки на території Середнього Подесення в 1972 році. Дослідження підтвердили наявність трьох верхньопалеолітичних місцезнаходжень, відкритих свого часу експедицією Ю.Г. Колосова. Подається загальна характеристика артефактів.

В останні роки помітно активізувалися дослідження палеоліту в басейні Десни, що пов'язане передусім з відкриттям тут нових пам'яток верхньопалеолітичного часу — Бужанка II та Оболоння. Ці відкриття стали стимулом до нових польових робіт на вже відомих стоянках — Ключи, Новгород-Сіверська, Пушкарі (Ступак 2005, 2008, 2010, 2012; Беляєва, Васильєв 2012). У зв'язку з цим, важливим залишається питання публікації матеріалів попередніх досліджень у даному регіоні, що досі не знайшли належного відображення в науковій літературі.

Значну увагу приділено в статті результатам розвідок Деснянського загону палеолітичної експедиції АН УРСР у 1972 році, які були проведені під керівництвом М.І. Гладких. Слід відмітити, що в зазначеному році пошукові роботи експедиції вела і в інших областях Лівобережної України, зокрема в Харківській та Дніпропетровській, — уздовж маршруту майбутнього каналу Дніпро-Донбас (Гладких 1972а, с. 1-3). Матеріали цих досліджень опубліковані лише частково (Гладких, 1973).

На території Чернігівщини розвідки нових палеолітичних місцезнаходжень локалізувалися у двох місцях — в околицях с. Бужанка Коропського району та поблизу м. Новгород-Сіверськ, — широко відомих завдяки концентраціям знахідок плейстоценової фауни та палеолітичних пунктів (Гладких 1972б). Одним із завдань експедиції було також підтвердження наявності палеолітичних пам'яток, які відкрив тут у 1961 р. Ю.Г. Колосов, що провадив пошукові роботи у Подесенні спільно з відділом геології антропогену Інституту геологічних наук АН УРСР (Колосов 1965, с. 321).

Бужанка I. Рештки пізньоплейстоценової фауни були виявлені в околицях с. Бужанка ще до Другої світової війни (Рудинський 1931, с. 150). Перша верхньопалеолітична стоянка була відкрита експедицією Ю.Г. Колосова у 1961 р. на високому правому березі Десни, за 1 км нижче по течії від паромної переправи. Пам'ятку було виявлено за поширенням підйомного матеріалу на береговому схилі і частково досліджено розкопом 4 x 4 м та зачисткою урізу берега (Бачинський, Колосов 1963). У крем'яних матеріалах Бужанки I дослідник вбачав схожість із комплексом Мізинської стоянки, хоч відносив її до більш пізнього часу (Колосов 1965, с. 325-326).

Після десятирічної перерви Деснянський загін обстежив пам'ятку та з'ясував місце розкопу 1961 р. Було встановлено, що підйомний матеріал поширюється

на відстань 100 м уздовж берегової лінії та в берегових осипах, що свідчить про досить чітку локалізацію комплексу. На південь від розкопу 1961 р., в урізі берега, у трьох місцях були виявлені кістки мамонта — тазові, лопатка та бивень. Первинне залягання культурних решток приурочено до підвищення на південно-східному схилі берегової ділянки Десни. Воно обмежене з південного заходу давньою балкою, нижче якої підйомний матеріал не зустрічався.

У місцях виявлення кісток, а також по урізу берега було закладено п'ять вертикальних зачисток з метою з'ясування особливостей стратиграфічного положення решток культурного шару та отримання фауністичних і крем'яних матеріалів (рис. 1) (Гладких 1972б, с. 3). За даними зачисток простежено наступну стратиграфію:

0,1-0,2 м — сучасний ґрунт, сірозем;

0,6-1,0 м — підґрунтя буре грудкувате, шарувате, перешароване білястими тонко-пилуватими прошарками. У верхній частині переважають прошарки широкі (до 15 см), в нижній — вузькі (до 3 см);

4,0-5,0 м — лес палевий карбонатний (білі плями та вертикальні штрихи вапнякування). У верхній частині горизонту одиничні кротовини, в середній частині — численні вапнякові конкреції, у нижній частині лес опісочений;

5,0 і нижче — супісок шаруватий, що переходить в бучацькі піски. Падіння шарів на південь. Прошарки жовтувато-сірого та сірого кольору.

Фауністичні рештки та крем'яні вироби залягали на глибині 1,5-4,3 м від сучасної поверхні, у верхній неопісоченій частині палевого лесу, на 0,3-0,7 м глибше від межі бурого підґрунтя.

З зачисток було отримано такі кістки мамонта: бивень, лопатку, дві половини тазових кісток, черепні та кістки кінцівок, фрагмент обробленого ребра. Крім того, в підйомному матеріалі було визначено дві черепні та 11 кісток кінцівок мамонта (визначення В.І. Свистуна) (Гладких 1972б, с. 4-5). Оброблена кістка являє собою медіальний фрагмент ребра мамонта поперечно надрізаного різцем та зламаного у двох місцях, на якому чітко збереглися повздовжні та поперечні сліди від роботи знаряддям. Подібні артефакти досить часто зустрічаються на верхньопалеолітичних пам'ятках, зокрема в Межиріцькій стоянці (рис. 2, I).

Серед крем'яних знахідок, виявлених на стоянці у підйомному матеріалі, у Звіті 1972 року згадують-

ся нуклеуси, відшени, пластини та вироби з вторинною обробкою. Колекція крем'яного інвентарю з 30 виробів та оброблений фрагмент ребра зберігаються в наукових фондах Археологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Крем'яні вироби представлені як знаряддя праці, так і відходами виробництва — відщепами, пластинами та нуклеусами.

Відщепів (загалом 13 екземплярів) представлені відщепами оформлення площадок нуклеусів (2 екз.), вторинними та лусочкою. Серед вторинних відщепів переважають подовжні та подовжньо-крайові (7 екз.); по одному — біподовжній, поперечний та безсистемний. У тих випадках, коли збереглася площадка, спостерігається використання прийомів ізолювання зони розколювання, редукція карнизу нуклеуса, абразив. Площадки гладкі, по одному прикладу фасетована та двогранна.

Пластин та їхніх фрагментів — 7 екз.: 3 подовжні, 3 біподовжні і 1 реберчаста. Впадає у вічі масивність пластинчастих заготовок (рис. 2, 5, 12-13). Так, ширина чотирьох виробів перевищує 2 см, а діапазон всіх пластин по ширині складає 1,4–2,9 см. Один цілий екземпляр має довжину 8 см (рис. 2, 12). На цілій та проксимальних частинах пластин спостерігається застосування прийомів ізолювання площадки; площадки гладкі і двогранні. Дистальний кінець у пластин прямий та пероподібний.

До категорії нуклеусів віднесено 3 вироби, серед яких один має характерну забитість від використання його в якості ретушера. Останній — двоплощадковий, односторонній сплюснений, із залишками ребра на робочій поверхні. Основна площадка оформлена декількома сколами, скошена, інша — фасетована (рис. 2, 14). Другий нуклеус — теж двоплощадковий, призматичний. Обидві площадки фасетовані, наявне ізолювання зони розколювання (рис. 2, 8). Третій нуклеус — одноплощадковий торцевий на вапняковій плитці, площадка знищена (рис. 2: 10). Усі нуклеуси зазнали інтенсивної утилізації.

Вироби з вторинною обробкою представлені ретушованими відщепами (3), пластинами (3) і середнім різцем. Один відщеп ретушований по дистальному кінцю (рис. 2, 9), другий — дистально-тронкований (рис. 2, 11), третій має сформовану ретушню виїмку (рис. 2, 6).

Оброблені пластини представлені двома проксимально-тронкованими виробами та одним медіальним фрагментом ретушованої по краю пластинки (рис. 2, 3-4, 7). На цілому екземплярі тронкованої пластини ретушню сформовано виїмку (рис. 2, 4). Середній різець сформовано на дистальному кінці подовжньої пластини, що має ретуш на протилежній до робочого краю частині (рис. 2, 2).

Техніка первинного розщеплення крем'яної сировини спрямована на отримання пластинчастих заготовок з призматичних одно- та двоплощадкових нуклеусів. Значні за розмірами відбивні горбки, наявність фасетки на відбивних горбках виробів свідчать про використання досить твердого відбивника; крім того,

в колекції наявний нуклеус, що використовувався в такій якості. Якісні призматичні напівфабрикати отримували з застосуванням специфічних прийомів обробки зони розщеплення перед ударом — фасетування площадки нуклеуса, ізолювання місця удару, редукції карнизу нуклеуса. В результаті таких підготовчих дій проксимальна частина сколу набувала вигляду «шпори» (Гири 1997, с. 165-166). У вторинній обробці характерним є використання поперечного тронкування заготовок. Такі технологічні характеристики та загальна масивність виробів комплексу, на нашу думку, цілком відповідають гравецькому шляху розвитку верхньопалеолітичної культури, пам'ятки якого досить яскраво представлені в Подесенні (Пушкарі І, Ключи та ін.).

На даний час площа стоянки Бужанка I майже повністю знищена повеннями, що підвищує значимість публікації матеріалів з неї (Комар, Ступак 2011, с. 99).

Дякова Гора. Ще одним верхньопалеолітичним пунктом, що був досліджений у ході розвідок в районі села Бужанка, є місцезнаходження в урочищі Дякова Гора. Розташоване воно в самому селі, за 1 км від берега Десни, на стрімкому схилі яру, що впадає в долину річки. Пам'ятку відкрив у 1961 р. Ю.Г. Колосов, який у зачистках південного схилу Дякової Гори, на глибини 3-4 м відмітив «культурний шар» з включеннями вуглинок, шматочків жовтої та червоної вохри.

У 1972 р. схили балки були досліджені вертикальними зачистками на п'яти ділянках, з метою підтвердження наявності палеолітичного місцезнаходження. Глибина окремих зачисток сягнула 7,6 м, їх сумарна стратиграфія наступна (рис. 3):

1. Сучасний сирій лісовий ґрунт — 0,2 м;
2. Підґрунтя буре, шарувате. Прошарки грудкуватого бурого суглинку та білястої тонко-пилуватої породи — 0,6 м (1);
3. Лес
 - А) палевий тонко-пилуватий пористий — 2,6 м (2);
 - Б) білястий карбонатний з білоглазкою — 1,3 м (3);
4. Лес делювіальний ясно-шаруватий з короткими хвилястими прошарками різного кольору (світло-бурий, білястий тонко-пилуватий, брудно-сірий). З включенням численних вапнякових конкрецій, що інколи залягають прошарками та поодинокими дрібних гальок кристалічних порід — 2,2 м (5-7);
5. Пісок ясно-шаруватий — видно до 0,5 м (9).

У зачистці на ділянці №5 між карбонатним та шаруватим лесом простежено гумусований прошарок шириною до 0,4 м (4), а на ділянці №3 в лесі виявлено лінзу шаруватого суглинку (8) (Гладких 1972б, с. 6-7).

Виявлені в зачистках матеріали представлені фауністичними рештками та нуклеоподібним уламком, що залягали у перевідкладеному стані в четвертому горизонті. Однак, на рівні кісток в лесі наявна кісткова крихта та нечисленні вохристі крупинки. Серед фауністичних решток — фрагмент кінцівки та невідзначені кістки мамонта, а також два хребця північного оленя (визначення В.І. Свистуна).

Подальші дослідження концентрації палеолітичних стоянок довкола с. Бужанка та стаціонарні розко-

пки відкритої у 2003 р. стоянки Бужанка II велися під керівництвом Д.В. Ступака (Ступак 2006).

Ведмежий Яр. Розвідкові дослідження 1972 року велися також довкола м. Новгород-Сіверськ, де відома низка палеолітичних місцезнаходжень (Новгород-Сіверська стоянка, Ведмежий Яр, Мачун, Хвойняк), а також природні скупчення плейстоценової фауни (Колосов 1965, с. 321-323).

Місцезнаходження Ведмежий Яр, відкрите Ю.Г. Колосовим у 1961 р., розташоване у верхів'ї правого схилі однойменного яру, за 4 км на захід від р. Десна та за 2 км на захід від північної околиці м. Новгород-Сіверськ. Під час шурфування пам'ятки у 1961 р. виявлено дисперсне залягання культурних решток у вигляді шматочків вугілля та крем'яних виробів на глибині 0,2-0,6 м, у жовтому суглинку. Серед виробів виявлених у шурфах — 5 нуклеусів, 8 різців, 3 скребачки та ретушовані пластини. Нуклеуси одно- та двоплощадкові, останні — зі скошеними площадками (рис. 4, 18-20). Переважна більшість різців (6) — бокові однолезові на пластинах (рис. 4, 8-13), два з них — на куті зламані пластини (рис. 4, 6, 14). Наявні пластини з тронкованим кінцем (рис. 4: 15-17). Скребачки оформлені крутим ретушуванням робочого краю, одна подвійна (рис. 4, 21-23) Є в колекції й один мікроліт — мікропластина з притупленим ретушню краєм (рис. 4, 7). (Колосов 1965, с. 321-322, рис. 2).

Зі зборів Ю.Г. Колосова 1972 р. наявні лише 7 виробів, що зберігаються у фондах Археологічного музею КНУ імені Тараса Шевченка — 3 відщепи, 3 пластини і 1 різець. На більшості з них присутня нерегулярна ретуш (можливо, це сліди від утилізації) (рис. 4, 2-5).

Пластини (одна ціла, дистальний та медіальний фрагменти) всі подовжно-крайові. Єдиний цілий екземпляр є сколом, що зняв частину одноплощадкового торцевого нуклеуса з залишками ребра. Площадка гладка, широка, спостерігається використання прийому редукції карнизу та застосування абразиву (рис. 4,

3). Один екземпляр різця є однолезовим бічним скісно-ретушним на дистальному кінці подовжньої пластини (рис.4, 1).

За характером первинної обробки, комплекс характеризується використанням переважно подовжного зняття пластинчастих заготовок з одноплощадкових, рідше двоплощадкових нуклеусів. У вторинній обробці спостерігається активне використання прийому поперечного тронкування пластин з метою виготовлення різноманітних типів знарядь праці — різців, тронкованих пластин. Впадає у вічі домінування бічних різців серед інших виробів з вторинною обробкою. Такі основні характеристики крем'яного інвентарю, а також наявність мікропластини з притупленим краєм та подвійної скребачки, дозволяють віднести комплекс до заключних етапів верхньопалеолітичної епохи і пов'язати його з епігравецьким колом пам'яток, представлених у Подесенні декількома технологічними традиціями, що датуються в межах 16-14 тис. р. тому (мізинська, юдіновська, межиріська) (Nuzhnyu 2008, с. 98-127).

Результатами експедиції Деснянського загону у 1972 р. стало підтвердження наявності трьох верхньопалеолітичних місцезнаходжень, відкритих у 1961 р. Ю.Г. Колосовим. Незважаючи на те, що на жодній з цих пам'яток не зафіксовано стратифікованого культурного шару, пов'язаного з активною діяльністю первісних мешканців, досліджені пункти, безумовно, потребують внесення в загальну картографію палеоліту Подесення і ще раз підтверджують наявність концентрацій верхньопалеолітичних стоянок поблизу м. Новгород-Сіверськ та с. Бужанка.

В останні роки активна діяльність з пошуку та вивчення палеолітичних стоянок на Подесенні проводиться Д.В. Ступаком, роботами якого відкрито та досліджено нові пам'ятки Бужанка II, Оболоння, а також продовжено моніторинг вузла стоянок поблизу м. Новгород-Сіверськ.

ЛІТЕРАТУРА

Бачинський Г.О., Колосов Ю.Г. Нова пізньопалеолітична стоянка на Україні // Доповіді АН УРСР. — 1963. — №4. — С. 556-559.

Беляєва В.І., Васильєв П.М. Роботи Пушкарівського загону палеолітичної експедиції Археологічного музею ІА НАН України // Археологические исследования в Еврорегионе «Днепр» в 2011 г.: Научный ежегодник. — Чернигов: Десна Полиграф, 2012. — С. 8-10.

Гиря Е.Ю. Технологический анализ каменных индустрий. Методика микро-макроанализа древних орудий труда. Ч.2: Археологические изыскания. — Спб., 1997. — Вып. 44. — 198 с.

Гладких М.И. Разведки палеолита в зоне канала Днепр — Донбасс в 1972 г. — Научовий архів ІА НАН України. — К., 1972а, ФЕ., спр. №1972/1в. — 3 арк.

Гладких М.И. Отчет Деснинского отряда палеолитической экспедиции 1972 г. — Научовий архів ІА НАН України. — К., 1972б, ФЕ., спр. №1972/11. — 7 арк.

Гладких М.И. Разведки палеолита в зоне канала Днепр — Донбасс // АО 1972 г. — М., 1973. — С. 268-269.

Колосов Ю.Г. К изучению палеолита бассейна среднего течения Десны // Материалы по четвертичному периоду Украины (к VII конгрессу ИНКВА в США). — К., 1965. — С. 321-328.

Комар М., Ступак Д. Нові дані про фауну та флору пізньопалеолітичної стоянки Бужанка 2 (Середнє Подесення) // Палеонтологічний збірник. — 2011. — №4. — С. 97-106.

Рудинський М.Я. Деякі підсумки та ближчі завдання палеонтологічних вивчень у межах УСРР // Антропологія №IV. — К., 1931. — С. 144-184.

Ступак Д.В. Нова верхньопалеолітична стоянка Бужанка 2 у Подесенні // Проблеми археології Середнього Подніпров'я. — К.-Фастів, 2005. — С. 40-53.

Ступак Д.В. Верхнепалеолитические стоянки воз-

ле с. Бужанка // Деснянские древности. — 2006. — №4. — С. 74-85.

Ступак Д.В. Нові дослідження верхньопалеолітичної стоянки Ключи // Дослідження первісної археології в Україні. М-ли міжнар. наук. конференції. — К.: Корвін Пресс, 2008. — С. 71-85.

Ступак Д.В. Нова верхньопалеолітична стоянка Оболоння в Середньому Подесенні // Кам'яна доба України: Збірник наук. статей. — Вип. 13. — К.: Шлях, 2010. — С. 169-178.

Ступак Д.В. Дослідження Новгород-Сіверської палеолітичної стоянки // Археологические исследования в Еврорегионе «Днепр» в 2011 г.: Научный ежегодник. — Чернигов: Десна Полиграф, 2012. — С. 100-102.

Nuzhnyy D. The epigravettian variability of the middle Dnieper river basin // Дослідження первісної археології в Україні. Мат-ли міжнар. наук. конференції. — К.: «КОРВІН ПРЕС», 2008. — С. 96-134.

Gladkikh M.I., Shidlovsky P.S.

DESPA REGION DETACHMENT PALEOLITHIC EXPEDITION 1972 RESEARCH

The article gives the materials that were found by Desna expedition that hold in 1972. Three Upper Palaeolithic localities that were opened in 1961 by Yu. G. Kolosov were investigated. One of them — Buzhanka I — can be belonged to Ggavettian industry. And the other one — Vedmezhyi Yar — we can interpret as a site of Epigravettian tradition that widely represented in this area. Nowadays, the investigations of Upper Palaeolithic sites concentrations nearby Buzhanka and Novgorod-Siversk providing by D.Stupak expedition.

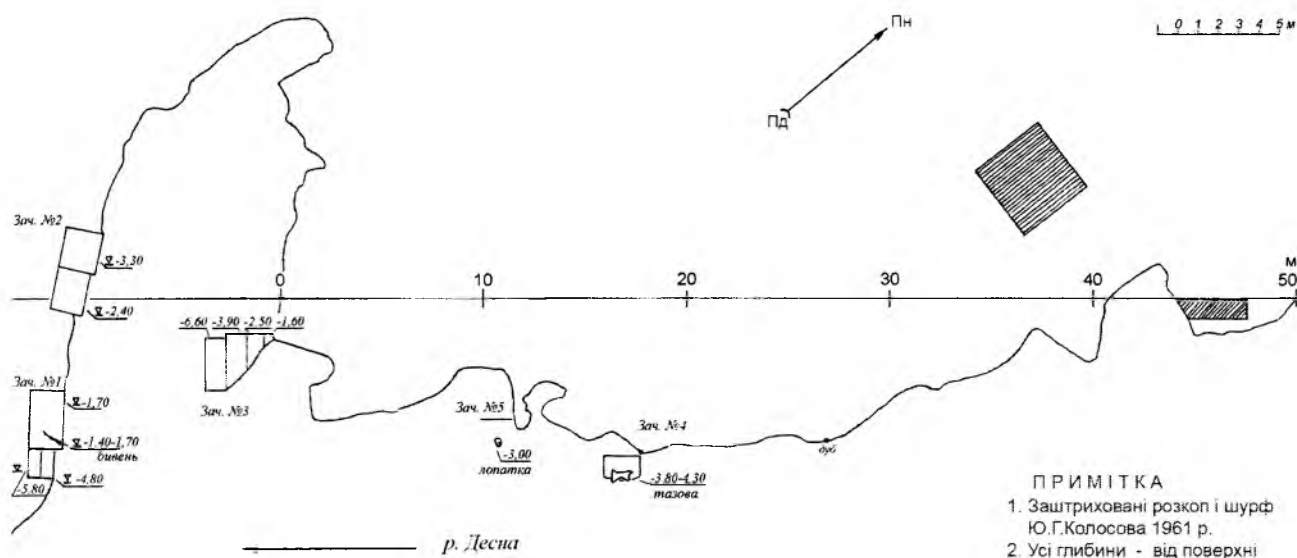

Рис.1. Бужанка I. Взаєморозташування розкопів та шурфів (за: Гладких, 1972)

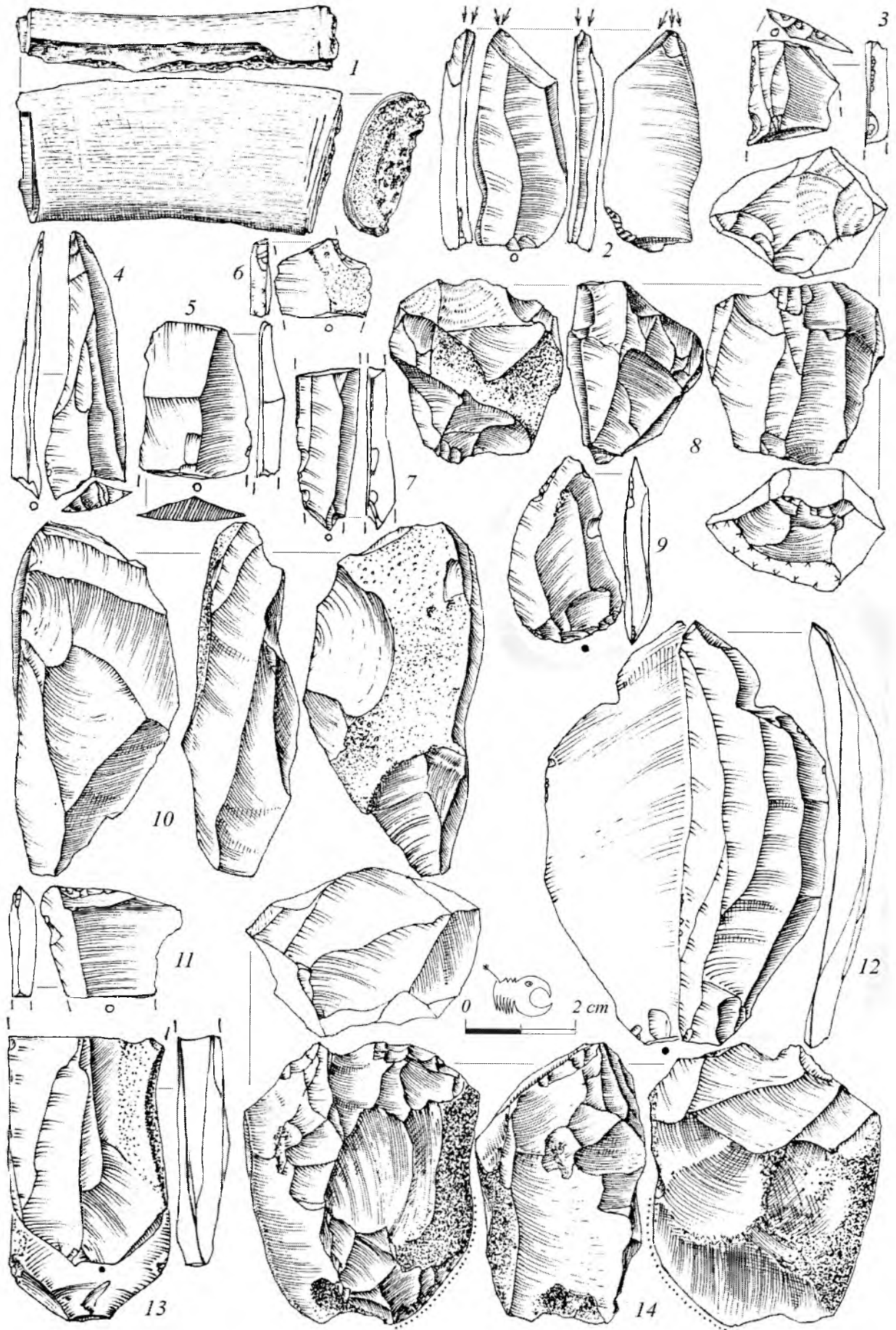

Рис. 2. Бужанка I — 1972. Вироби з кременю та оброблена кістка

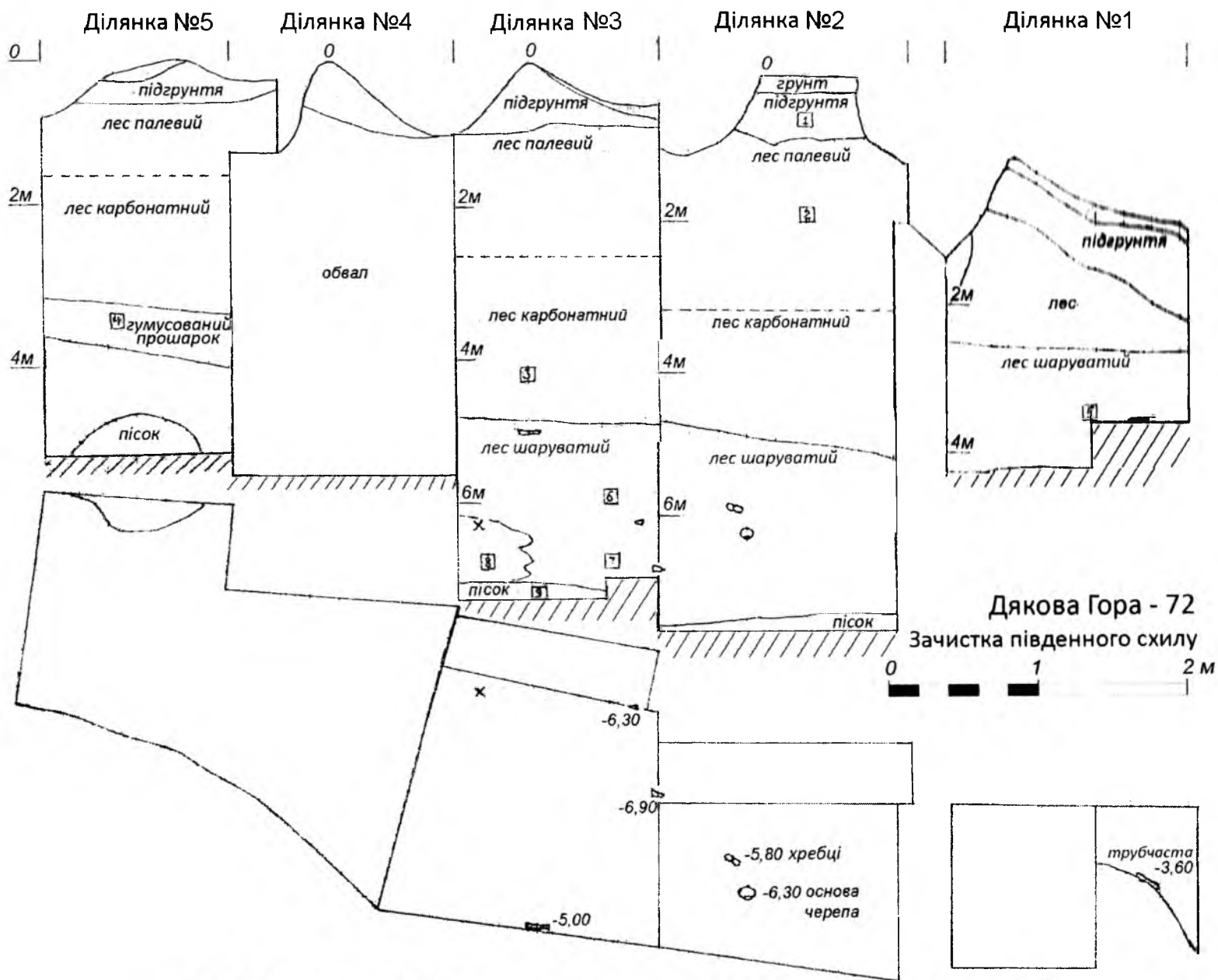

Рис. 3. Дякова Гора — 1972. Стратиграфія та план зачистки південного схилу (за: Гладких, 1972)

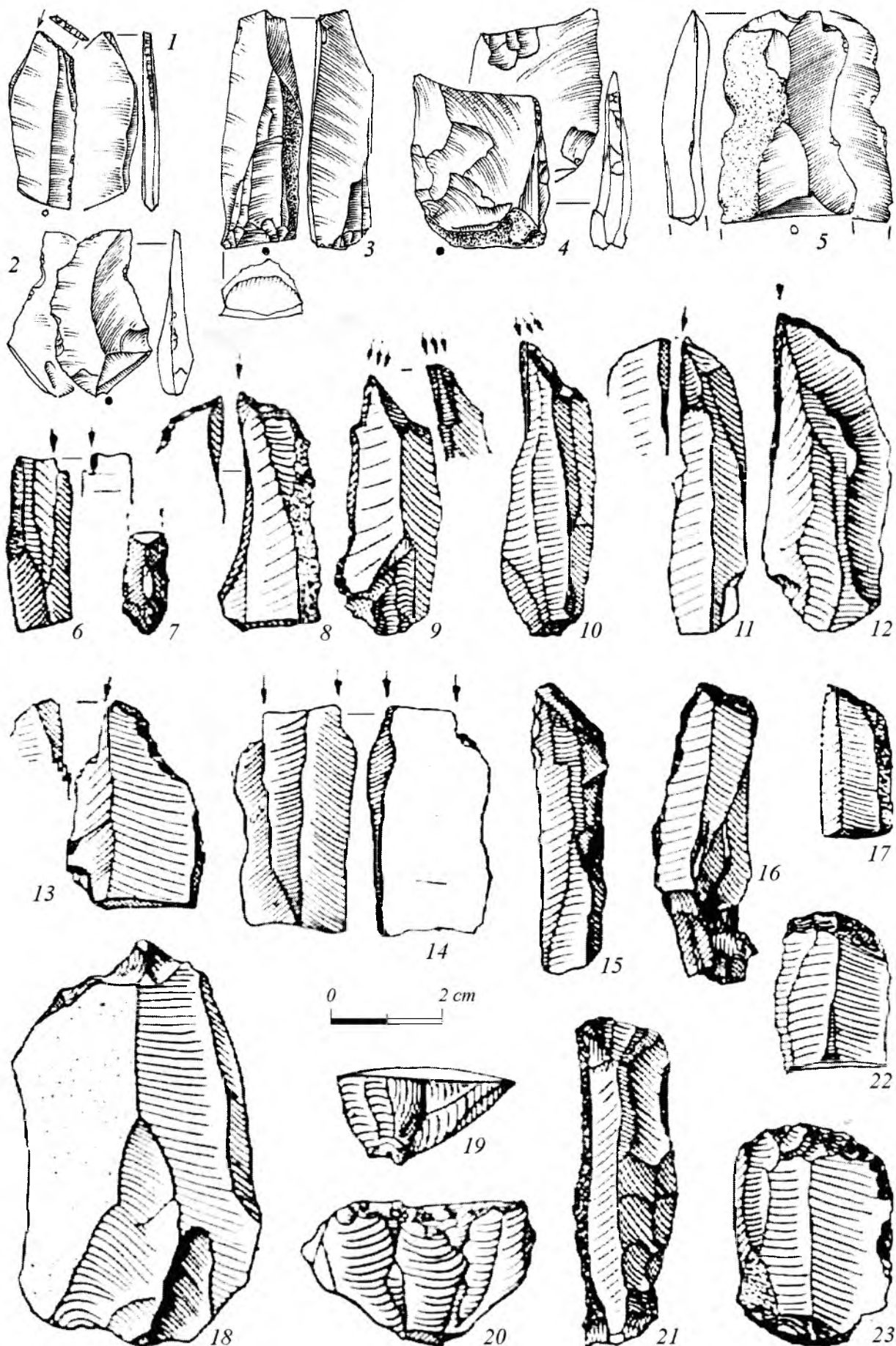

Рис. 4. Ведмежий Яр. Вироби з кременю (6-23 — за: Колосов, 1965)